

УДК 676(477)

А. В. Тарасенко, асистент

О. П. Федоренко, студентка

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

А. В. Тарасенко, ассистент

О. П. Федоренко, студентка

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЦЕЛЛЮЛОЗНО-БУМАЖНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Artem Tarasenko, assistant

Olha Fedorenko, student

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE ENTERPRISES DEVELOPMENT OF UKRAINE PULP AND PAPER INDUSTRY

Досліджено сучасний стан розвитку підприємств целюлозно-паперової промисловості України, зарубіжний досвід функціонування цієї сфери. Розглянуто основні проблеми, що стримують розвиток підприємств вітчизняної целюлозно-паперової промисловості, та запропоновано заходи щодо їх вирішення.

Ключові слова: целюлозно-паперова промисловість, підприємство, переробна промисловість, обсяг реалізованої продукції.

Исследовано современное состояние развития предприятий целлюлозно-бумажной промышленности Украины, зарубежный опыт функционирования данной сферы. Рассмотрены основные проблемы, которые сдерживают развитие предприятий отечественной целлюлозно-бумажной промышленности и предложены меры по их решению.

Ключевые слова: целлюлозно-бумажная промышленность, предприятие, перерабатывающая промышленность, объем реализованной продукции.

This paper investigates the current state of the pulp and paper industry in Ukraine international experience functioning of the sector. The basic problems that hinder the development of domestic enterprises of pulp and propose measures to solve them.

Key words: pulp and paper industry, enterprise, manufacturing, sales volume.

Постановка проблеми. Целюлозно-паперова промисловість – це галузь промисловості, яка хімічно переробляє деревину, а також очерет, соломку хлібних рослин та іншу на волокнисту масу, що є сировиною для виготовлення целюлози, паперу, картону, штучного волокна, пластичних мас тощо. У сучасних умовах ця галузь постійно розвивається і відіграє важливу роль як в економіці, так і в культурному піднесенні сучасного суспільства.

Загалом в Україні функціонує близько 100 підприємств целюлозно-паперової галузі, які займаються виробництвом паперу і картону та виробів з них, а включаючи всіх посередників, наукові та спеціалізовані торговельні організації, їх існує близько 300. Найбільшими підприємствами цієї промисловості в Україні є: Київський картонно-паперовий комбінат, Херсонський целюлозний завод, Корюківська фабрика технічних паперів та Житомирська паперова фабрика.

На підприємствах галузі встановлено 72 паперо- та картоноробних машин, більше 80 гофроагрегатів, майже 50 підприємств мають обладнання для виготовлення зошитів та 10 – для виготовлення шпалер. Загальна встановлена потужність паперо- та картоноробних машин в Україні становить близько 1 млн т паперу і картону на рік [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі приділяється значна увага розвитку підприємств целюлозно-паперової галузі економіки. Ця тема є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Проблеми та перспективи розвитку целюлозно-паперової галузі досліджували такі відомі науковці, як: Б.І. Колісник, В.М. Максимів, Ю.С. Медведєв, В.І. Ткачик, О.М. Шубалий, В.М. Якобчук та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій у цій сфері, дослідження та аналіз сучасного стану підприємств целю-

лозно-паперової галузі України залишаються актуальними й нині. Тому виявлення проблем і розроблення заходів щодо покращення функціонування вітчизняної целюлозно-паперової галузі на сучасному етапі розвитку потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Метою статті є визначення проблем розвитку підприємств целюлозно-паперової галузі України, аналіз та обґрунтування напрямків формування сучасної целюлозно-паперової промисловості з орієнтацією на задоволення попиту споживачів та ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Папір в Україні почали виробляти більше 400 років тому. На території України перше паперове виробництво виникло в XVII ст. Більшість підприємств галузі споруджено у XVIII-XIX ст. Підприємства целюлозно-паперової промисловості розміщуються поблизу джерел сировини, у районах, забезпечених водними ресурсами та дешевою електроенергією. Головними центрами є такі міста, як: Малин, Жидачів, Понінка, Львів, Рахів, Київ, Корюківка, Херсон, Ізмаїл. На початку XX ст. на території України підприємства целюлозно-паперової промисловості орієнтуються у своєму розміщенні на сировинні, водні ресурси, електроенергію і кваліфіковану робочу силу. Тому і знаходяться переважно в лісопромислових районах – Карпатському і Поліському [4].

Основною сировиною для целюлозно-паперової галузі є деревина. Так, найбільш популярною для використання є деревина хвойних порід, менш популярна – солома, льон, очерет та ганчір'я. Продукція цієї галузі використовується майже у всіх галузях та у побуті. Паперова промисловість є необхідною для наявних у країні друкарень. Незважаючи на розвиток науково-технічного прогресу, існування радіо, телебачення та Інтернету, попит на пресу залишається на достатньо високому рівні. Крім цього, папір та картон потрібні для виготовлення пакувальних матеріалів.

Світові тенденції функціонування целюлозно-паперового виробництва свідчать про позитивний розвиток зазначеної галузі. Світові обсяги виробництва підприємств целюлозно-паперової галузі неухильно зростають, як зростає й попит. Воно зосереджене передусім у США, Канаді, Японії, Швеції, Фінляндії, Росії. Чимало цієї продукції виготовляє Німеччина, Франція, Чехія, Польща, Норвегія, Австрія. Найбільшими експортерами є Канада та деякі європейські країни – Швеція, Фінляндія, Норвегія, Австрія. Імпортери: США, великі європейські країни, Японія [2].

У багатьох країнах, що розвиваються, у целюлозно-паперовому виробництві замість лісу використовують недеревні рослини: стебло цукрової тростини після видобування з нього цукру, солону збіжжя й сабаї, сизаль, генекен, бамбук. Недеревні матеріали розглядають як дуже важливу альтернативу деревній сировині. Це пов'язано зі зростанням дефіциту деревини та цін на вироби з целюлози, особливо на папір. Найбільші виробники паперу – США, Канада, Японія, Росія, Німеччина, Фінляндія, Швеція, Франція, Велика Британія [2].

Виробництво паперу є складним процесом, що потребує великої кількості відповідних лісових ресурсів. На сьогодні основною проблемою на шляху розвитку целюлозно-паперової галузі України є саме недостатність сировинного забезпечення виробництва картонно-паперової продукції. У зв'язку з цим виникають проблеми під час експортно-імпортних операцій, відбувається зменшення обсягів виготовленої продукції. Досить багато підприємств уже сьогодні зіткнулися з проблемою нестачі лісосировини для виробництва паперу.

Дані державної служби статистики України [1] щодо динаміки обсягів реалізованої продукції переробної промисловості України, у тому числі виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічної діяльності, а також дані щодо виробництва целюлозно-паперової продукції з 2008 по 2012 роки представлені в табл. 1 та 2 відповідно.

Динаміка зміни виробництва основних видів целюлозно-паперової продукції за 2008-2012 роки зображена на рис. 1.

Таблиця 1

Виробництво основних видів целюлозно-паперової продукції за 2008-2012 роки

Продукція	2008	2009	2010	2011	2012
Папір та картон для графічних робіт некрейдовані, тис. т	39,1	29,2	35,3	33,4	17,8
Папір побутового та санітарно-гігієнічного призначення, тис. т	125	120	126	131	138
Папір та картон спеціальні некрейдовані; папір сигаретний, не розрізаний за розмірами, тис. т	388	363	431	497	504
Коробки, ящики та сумки з гофрованих паперу та картону, млн м ²	856	783	867	875	907
Шпалери та аналогічні покриття з паперу, млн умов. кусків	178	163	180	187	189
Зошити, млн шт	663	344	423	385	366

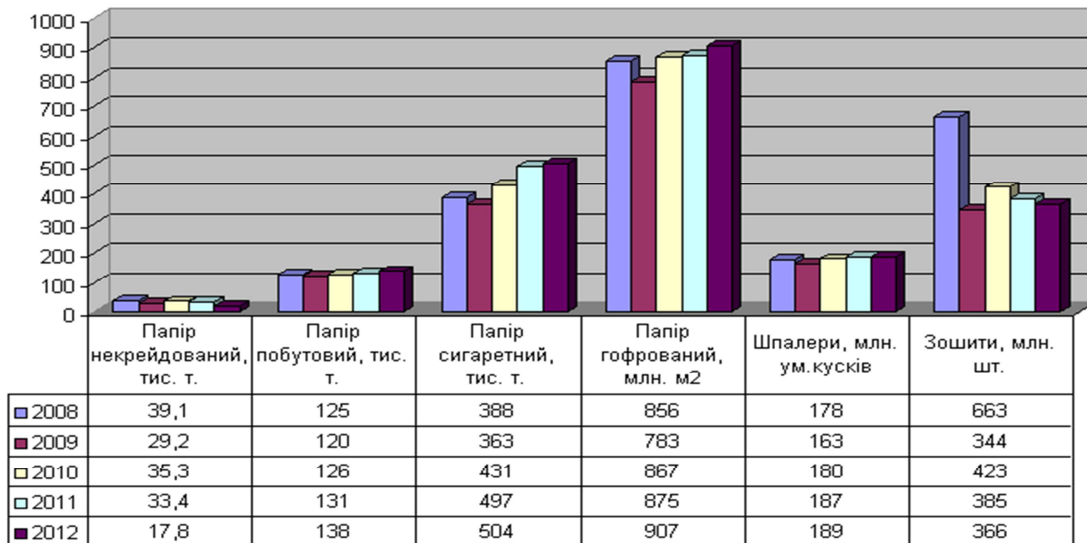

Рис. 1. Динаміка зміни виробництва основних видів целюлозно-паперової продукції за 2008-2012 роки

Аналізуючи виробництво основних видів целюлозно-паперової продукції за досліджувани 2008-2012 роки, видно динаміку зростання виробництва після кризи 2008 року. Найбільшим попитом у галузі целюлозно-паперової промисловості користується виробництво коробок, ящиків та сумок з гофрованого паперу та картону. Цей показник весь час зростає в динаміці, а за 2012 рік його виробництво становить 907 млн м². Наступним за попитом є папір та картон спеціальний некрейдований; папір сигаретний, не розрізаний за розмірами. В динаміці цей показник також зростає у зв'язку з розширенням обсягів продажу вітчизняних сигарет та зростанням попиту населення на них. Зростає й виробництво зошитів (станом на 2013 рік – 366 млн штук), виробництво паперу побутового та санітарно-гігієнічного призначення та шпалер і аналогічних покриттів з паперу. Таким чином, спостерігається зростання потреби у продукції целюлозно-паперової галузі, у зв'язку з чим і відбувається збільшення обсягів виробництва продукції, незважаючи на недостатній обсяг сировини.

Таблиця 2

Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2008-2012 роки, млн грн

Галузь	2008	2009	2010	2011	2012
Промисловість	917035,5	806550,6	1065108,2	1331887,6	1400680,2
Переробна промисловість, у тому числі:	668466,4	559266,5	730544,1	868392,4	889496,6
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	6786,6	6357,3	7384,8	9512,1	9614,5
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	20539,3	22126,3	26004,0	31865,9	34297,8

Аналіз обсягів реалізованої промислової продукції за 2008-2013 роки свідчить про її зростання, а обсяги продукції переробної промисловості у 2013 році зросли на 13920,8 млн грн, тобто на 2 %. У 2013 році цей показник в порівнянні з показником 2008 року зріс на 234951 млн грн, або на 35 %. Динаміка обсягів реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2008-2013 роки наведена на рисунку 2.

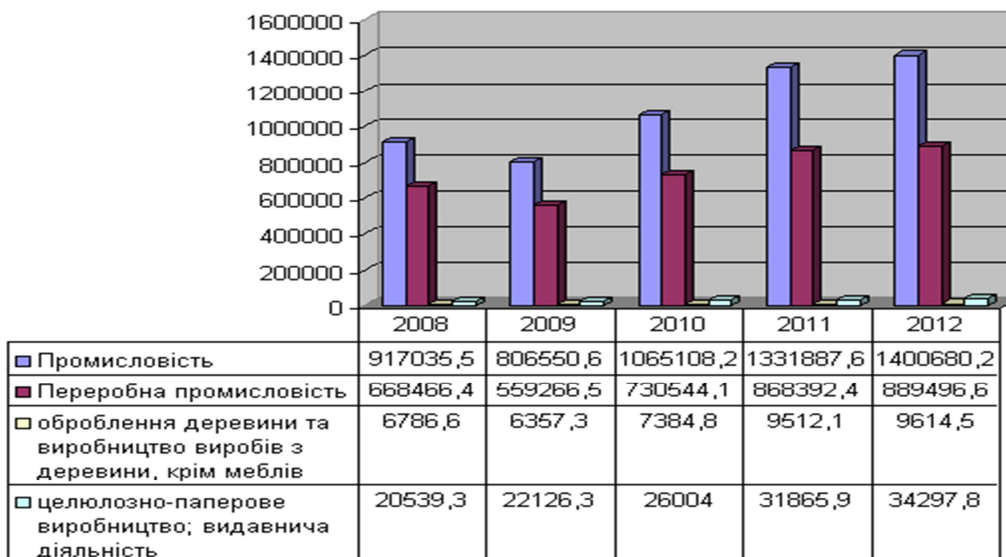

Рис. 2. Динаміка обсягів реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2008-2012 роки

У 2012 році, у порівнянні з 2011 роком, відбулося зростання обсягів реалізації виробів з деревини, не включаючи меблі, на 102,4 млн грн (на 1,1 %), а у порівнянні з 2008 роком – на 41,7 %. Що стосується целюлозно-паперового виробництва і видавничої діяльності, то у 2012 році у порівнянні з 2011 роком обсяг реалізованої продукції зріс на 7,6 %, а в порівнянні з 2008 роком – на 67 %.

Однією з основних проблем розвитку целюлозно-паперової промисловості є проблема сировинного забезпечення виробництва картонно-паперової продукції. Ця проблема є в усіх країнах світу, адже щоденно відбувається чисельне вирубування лісів, що призводить до значної кількості втрат лісонасаджень. Це відбувається такими значними темпами, що навіть постійне насадження нових дерев не може компенсувати на сьогодні значної нестачі лісосировинної продукції. Для вирішення цього питання в Україні, слід створити достатні потужності з випуску целюлози, адже вона є основною сировиною для виробництва паперової продукції.

Іншим рішенням сировинного забезпечення є підтримка розвитку ринку вторинної сировини, а саме макулатури, що на сьогодні є найперспективнішим напрямом розвитку галузі.

Вітчизняне виробництво паперу і картону значною мірою базується на макулатурній сировині, частка якої в композиції волокна перевищує 80 %. Підприємства галузі продовжують вкладати значні інвестиції в розвиток системи заготівлі макулатури в Україні. Проте сьогодні відчувається реальний дефіцит макулатури. Введення в експлуатацію додаткових потужностей, звичайно, призведе до збільшення споживання і подальшого зростання дефіциту макулатури. В Україні в 2011 році утворилося близько 12 мільйонів тонн твердих побутових відходів, а з них щонайменше мільйон тонн – це відходи паперу та картону. Такого обсягу макулатури цілком достатньо, аби забезпечити потребу підприємств української целюлозно-паперової промисловості. Тим не менш, через відсутність ефективної системи роздільного збору відходів, українські підприємства щороку витрачають мільйони доларів на закупівлю за кордоном паперу та картону для утилізації (відходів та макулатури). Загальна потужність паперово- і картоноробних машин україн-

ських підприємств становить близько 1 млн тонн паперу і картону в рік. Такі виробничі потужності вітчизняних картонно-паперових підприємств, за умови їх повного завантаження, у змозі переробити близько 900 тисяч тонн макулатури в рік. Однак, внаслідок недостатнього розвитку системи збору вторинної сировини та ринку вторинних ресурсів тисячі тонн паперу потрапляє на звалища, а на внутрішньому ринку спостерігається значний дефіцит макулатури, який покривається за рахунок імпорту [3].

Обсяги імпортованих відходів паперу та картону, а разом з ним і витрати на імпорту макулатуру, останніми роками активно збільшуються. За даними Державної митної служби України, лише в 2012 році Україна імпортувала майже 215 тисяч тонн відходів паперу та картону на суму понад 45 мільйонів доларів. Головними постачальниками макулатури для України були Російська Федерація, Польща, Угорщина, Молдова та Словаччина. Відповідно до даних Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища, українськими підприємствами та організаціями в 2009 році було використано близько 644 тисяч тонн відходів картону та паперу. В 2010 році підприємствами та організаціями України було використано 652,4 тисяч тонн відходів паперу та картону, а в 2011 – лише 519,1 тисяч тонн [5].

Висновки і пропозиції. Таким чином, основними проблемами підприємств целюлозно-паперової галузі є:

- недостатність сировинного забезпечення виробництва картонно-паперової продукції через значні щорічні втрати лісосировинної продукції;
- зростання цін на закупівлю макулатури за кордоном, у результаті чого підприємства втрачають значні кошти на закупівлю сировини замість того, щоб витратити їх на модернізацію виробництва;
- відсутність надійних та постійних постачальників сировини – макулатури із-за кордону;
- моральний та фізичний знос обладнання, що використовується для виготовлення продукції, і як наслідок – виникнення затримки у її випуску;
- високий рівень конкуренції у цій галузі промисловості;
- жорстка податкова політика держави;
- недостатня якість вітчизняної целюлозно-паперової продукції.

Таким чином, для вирішення цих проблем необхідно:

- збільшити сировинну базу целюлозно-паперової промисловості через розширення мережі пунктів збору макулатури. Також для поповнення сировинної бази без нищення лісів необхідно забезпечити прискорений розвиток технологій, пов'язаних з переробленням соломи для виготовлення паперу, якої в Україні нині є в достатній кількості.
- будувати підприємства з виробництва целюлози;
- здійснити реконструкцію та модернізацію діючих машин та обладнання;
- удосконалити сучасні технологічні схеми виробництва картонно-паперової продукції;
- підвищення якості виготовленої продукції та інше.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Лібін Ф. І. Тенденції розвитку целюлозно-паперової промисловості європейських країн і інтеграція ЦБП в європейський ринок : тези доповідей / Ф. І. Лібін. – Львів : Світ, 2007. – 198 с.
3. Сомінський В. З. Інвестиції в світовій целюлозно-паперовій промисловості. Целюлоза. Папір. Картон / В. З. Сомінський. – Х., 2008. – 45 с.
4. Фурдичко О. І. Ефективність ресурсно-виробничого потенціалу лісгосподарського комплексу / О. І. Фурдичко. – Львів, 1995. – 287 с.
5. Швороб Г.М. Целюлозно-паперова промисловість України [Електронний ресурс] / Г.М. Швороб. – Режим доступу: <http://ukrexport.gov.ua/ukr/prom/ukr/25>.